

**LUKÁCS LÁSZLÓ:
AZ IGAZSÁG MUNKATÁRSA
Joseph Ratzinger – XVI. Benedek pápa
élete és műve**

Közhely, de igaz: nehéz dolog még élő emberről öszszegzést írni. Lukács László piarista most mégis erre vállalkozott, és döntését a megszületett kötet igazolta. Joseph Ratzinger életét és művét bemutató monográfiája „kerek”: magát a recenzenst is meg-lepte, hogy egyes témák, tematikus ívek miként haladnak végig egy több évtizedes életpályán, s végül mégis miként kanyarodnak vissza a forrás-hoz. Ha szabad a végéről kezdenünk: „az igazság munkatársának” elénk tárt pályáján az Alfa és az Omega világosan egy: Krisztus — egyház (mint *communio*) — liturgia olyan súlypontok, amelyek felbukkannak a fiatal bajor hittudósnál, mozognak-érnek a karrier eltérő stádiumaiban, hogy végül időskori művekben nyerjék el teljességüket. Jelen esetben a teljesség egyszersmind lezártágot is jelent: az utolsó nagy művek tekinthetők summá-zatnak, egybegyűjtve és összefogva az életpálya nagy kérdéseit s válaszait. Ez az egység — bár ele-meiben ismerős — a maga organikuságában nem tárult még ilyen világosan a szemünk elé. Bizonyos értelemben ez Lukács László munkájának az egyik (de nem egyetlen) értéke.

Most azonban térjünk vissza a dolgok szokott rendjéhez, a könyv ismertetéséhez. A három részből kettő (melyek együtt az összterjedelem valamivel kevesebb, mint felét teszik ki) az életút-tal foglalkozik. Az *Életutam* című számvetés által felölelt időszak (1977-ig) értelemszerűen vázlatos, a főbb pontokat emeli csupán ki, s azokhoz fűz né-hány megjegyzést, emlékeztést, történetet. Ezek azért is fontosak, mert hiányukban olykor hivatalos laudáció lenne csak mindez, így azonban egy eleven alak bontakozik ki előttünk. Különösen is figyelemreméltóak a professzor módszereit, elő-adásait, diákokkal való személyes kapcsolatait le-író részek. A sorok mögött eközben érezhetővé vá-lik piarista szerzőnk személyes kötődése Joseph Ratzingerhez. Ennek szép visszaigazolása az a pár sor, amelyet az emeritus pápa írt e kötethez aján-lásként a magyar olvasók számára. Az első rész az *Életutam* utáni időszakkal viszonylag röviden foglalkozik, ezt indokolja egyrészt a külső élet-stabilitás (a kongregáció prefektusaként szolgál-atban töltött majd' negyed század: 1981–2005), másrészt az a tény, hogy ami itt lényegi „történes”, az már a teológiai pályakép körébe tartozik. Lu-kács László csak néhány „elvi megfontolással és gyakorlati döntéssel” foglalkozik részletesebben.

A második rész a pápaság esztendeit öleli fel. Az „őrségváltás” körüljárása után *annales*-szerűen tárul elénk a 2005-től 2013-ig tartott időszak. Meg-lepő, miként „gyorsult be” a benedeki pápaság: az első évek *andantino*ja (*tranquillo*), olykor egye-nesen *sussurando* után az utolsó három (igazából bő két) esztendő *prestó*ja, sőt *velocissimo*ja bizony már *molto agitato*nak bizonyult. Mindeközben ki-tapintható a hangsúlyeltolódás is: korábban hittani kérdések kerültek a csatározások középpontjába (mint például az iszlámmal folytatott párbeszéd a regensburgi díszelőadás után), ám a végén egy-házkormányzati és morális nehézségek lepték el a Vatikán egét. A küszködés a Piusz Testvériség-gel, az amerikai után a (könyvből kevésbé érintett német és) ír gyermekbántalmazási botrányok, a banki ügyletek méltatlansága, a *Vatileaks* kiszí-várogtatási skandaluma, az egyházvezetésben fel-gyűlő feszültségek mintha kikövezték volna az utat 2013. február 11-ig. Ezek tükrében egyre inkább át-érezzük az őszinte szavak súlyát: az egyház „gyors változásoknak van kitéve”, s a megrázó események közepette a pápa úgy érzi, „képtelen jól megfelelni a rábízott szolgálatnak”. Nem egy kommentátor megjegyzi: a szavak nyíltsága, s nem pusztán a lemondási aktus ténye, valódi mér-földkő a kortárs pápaság életében. Mintha „de-szakralizálná” az emberfeletti magasságokban szemlélt péteri szolgálatot, egyszersmind nagyban segít annak hiteles megélésében minden későbbi utód számára.

Nem csoda, hogy ebben a gyorsuló tempójú, egyre több szólamú szimfonikus műben az első indulás álma, az enciklika-trilógia (szeretet-re-mény–hit) kissé háttérbe szorult, s az első, ma-napság épp a családshinódusok szempontjából hangsúlyossá váló *Deus caritas est*től egészen Fe-renc pápáig kellett várni, hogy megjelenjen a harmadik darab: a *Lumen fidei*. Bár szokás ezt a kör-levelet „négykezesnek”, a két pápa közös művé-nek nevezni, mi mégis úgy véljük (szerzőnkkel egyetemben): ízig-vérig ratzingeri darab ez, ber-gogliói kísérszólamokkal. Mindazonáltal helyt-álló ennek kapcsán a Walter Kaspertől idézett meglátás, miszerint a két pápaság sokkal szoro-sabbban összekapcsolódik és egymásra épül, mint ahogyan azt a felszínes és bulvár-ízű szembeál-lítások igyekeznek mutatni.

Ekként érkezünk el a kötet több mint felét ki-tevő harmadik részhez, ahol Lukács László szó szerint elemében van: a dogmatika professzor-aként, teológusként eltöltött évtizedei során már nem egyszer foglalkozott Ratzingerrel, az ő hit-tudományos látásmódjával, s most egybefogott és

összegző leírást nyújt róla. Kis csavarral azt is mondhatnánk: a kezünkben tartott kötet inentől nemcsak az emeritus pápa, de az emeritus magyar professzor munkásságának is rezüméje. A leírás, a szóhasználat, a közelítés és értékelés világosan mutatja a szinergiát és a lelki közelséget kettejük között. Még mielőtt valaki felkapná a fejét: Ezek szerint ez nem tudományos igényű kritikai leírás? Igenis az, csak hogy szerzőnk beismeri, amit sok ítéssz letagad: Őt megérintette a személy és a tárgy, amit vizsgál. Már az előszóban „szerény köszönetnek” aposztrofálja vaskos művét, s ez adja meg a téma kibontásához az alapszólamot. Ez a személység pedig nem elvesz, de hozzáad az elemzéshez, mert segít ott is értőként, sőt érzőként előrehaladni, ahol a felületes olvasatok csak nagyokat ugranának, s kifulladnának egy-egy semmitmondó jelző elpuffogatásában, mint „konzervatív”, vagy „vaskalapos”.

Lukács László egy zsinati fejezettel indítja a teológusportrét. Ez mindenképpen igazolható választás, hiszen egyrészt ez volt az az *esemény*, amely úgy életűt, mint hittani érlelődés szempontjából jelentősen kihatót Ratzingerre, másrészt pedig későbbi szolgálata során (mint prefektus, majd pápa) épp a zsinati hermeneutika, a helyes értelmezés jó és járható metódusának a kidolgozása volt egyik fő célja. Ugyanakkor számolnunk kell egy másik ténnyel is, ami itt kissé rejtettebben szólal meg: az ifjú bajor pap doktori dissertációja, majd habilitációs dolgozata egyaránt egyháztani természetű volt, s az azokban foglaltak, nagyban merítve a patrisztikus kutatások megújulásából, előre mutattak a zsinatra. Ratzinger már akkor zsinati témákkal foglalkozott, amikor még híre sem volt annak, még kevésbé a *Lumen gentium*nak. Ez egészen gondviselelősszerű (ahogy egyébként az is, hogy épp az a Hans Küng ajánlotta be a jó ugródeszkául szolgáló tübingeni katedrára, akivel aztán oly sok vitájuk adódott). Szerzőnk is látja ezt, ez az oka annak, hogy — mintegy duplázva — az egyháztani fejezet közepe van egy (második) zsinati rész. Épp ezért lehetséges, hogy a „zsinat előtt elkezdődött zsinat” tematikája hasznosnak bizonyulhat Ratzinger megközelítésében.

A krisztológiai fejezet külön örömet okozott olvasása közben, hiszen megmutatta a zsinati teológiának azt a nagyon sajátos vonulatát, amely újra meg újra háttérbe szorul: Krisztus elválaszthatatlan a kinyilatkoztatástól, s a helyes Krisztus-értelmezés elképzelhetetlen a helyes hagyományfelfogástól. Nemcsak azért van ez így, mert a *Christus traditus* ekként, vagyis áthagyományozások során jut el napjaink hívó emberéhez, hanem azért is, mert az üdvrendi isteni kinyilatkoztató cselekvés

az Írásban és a Hagymány más és más módon, mégis szüntelenül elevenen és elevenítően szövődik bele nemcsak az egyház, de a teljes emberiség életébe. Enélkül a vitális „egymást-átjárás” és dinamika nélkül nem lehet a helyén kezelni sem a történeti Jézusra vonatkozó kutatásokat, sem az írásértelmezés körüli vitákat. Ha elvonatkoztatunk ettől a lüktető kontextustól, „desztillálunk”, akkor Krisztus-rekonstrukciónk és egzegézisünk nem egyszerűen téves, de könnyen halott is lehet. Így bontakozik ki az a „krisztológiai hermeneutika”, amelyről Lukács László részletesen ír, s ekként jutunk el *A názáreti Jézus* trilógiájáig, amely egyesek szerint a volt pápa szellemi örökségének egyik legkiemelkedőbb darabja: valóban a pálya összegzése és koronája.

Külön érdeme szerzőnknek, hogy a krisztológia keretében már előre mutat — az imádság, a kontempláció vonalán haladva — a másik kulcstémára, a liturgiára. A hely rövidegsége miatt csak röviden utalunk rá, mennyire értékes a meglátás, miszerint ez nem „idegen test” a dogmatikaprofesszor hagyatékában, hanem egyenes ésszerű következmény, szükségszerű terep. Hisz a megtestesülési alapelv, illetve a páli *logiké latreia* gondolata olyan krisztológiai és ekkleziológiai szöveget képez, amely feltárja a liturgia teológiájának azt a csodálatos mélyét, amelyre *A liturgia szellemében* rálátunk.

A kötet végén még szerepel néhány fontosabb, a kortárs diszkussziókra is kiható kérdés, mint *Európa lelkiismerete*, a szekularizált modernség és a kereszténység viszonya, a hit és értelem kapcsolata s a lelkiismeret szempontja. Lukács László külön fejezetben tér ki a felszabadítási teológiára: Ratzinger számára a '60-as évek, az új-marxizmussal való találkozás óta, majd a latin-amerikai helyzettel való szembesülés okán állandó kérdése volt a hit és a politikai cselekvés viszonya, a járható és járhatatlan utak megkülönböztetése. Mindez mondhatni szükségszerűen vezet el az utolsó fejezethez, amely az eszkatológiát tárgyalja. Hiszen minden ideológiai evilági messianizmus, paradicsomvárás ellenében (is) szükséges a remény teológiájának kidolgozása (Moltmann ezt a címet adta könyvének, amellyel a marxista Bloch reményalapelveire válaszolt).

Lukács László hatalmas olvasottságról és jártasságról tanúskodó Ratzinger-kötete egyszerre forrásmű és kommentár, hivatkozási alap minden további magyar kutatás számára, egyszerismind közérthető és alapos bevezető mindazon olvasó számára, aki szeretné megismerni az ezredforduló e kivételes hittudósának s pápájának életét és művét. (*Szent István Társulat*, Budapest, 2016)

TÖRÖK CSABA